

خوانش تطبیقی شهرسازی معاصر فولدینگ و شهرهای اسلامی ایران بر اساس فلسفه ملاصدرا^۱

ارسلان کریمی خیای

دانشجوی دکتری، گروه شهرسازی، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران.

سیامک پناهی^۲

استادیار، گروه معماری، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران. گروه معماری، واحد ابهر، دانشگاه

آزاد اسلامی، ابهر، ایران

شهاب کریمی نیا

استادیار، گروه معماری، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۰/۲۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۶/۱۸

چکیده

شهر و شهرسازی در هر آینه‌ای برگرفته از تفکرات فلسفی و عرفانی دارد که سایه خود را بر طرح‌ها و نقشه‌های طراحان می‌اندازد. تحقیق حاضر ارایه‌نمایی از وجود و سیطره فلسفه فولدینگ دلوز و گاتاری در شهرسازی و به تبع آن آموزه‌های فرایندهای ملاصدرا در شهر می‌باشد. این تحقیق با مطالعه مفهوم فضا در شهرسازی فولدینگ و رویه‌های وحدت در کثرت و اتحاد علم و عالم و معلوم صدرایی به آنفولد کردن این تفکرات در پروژه‌های معماران بزرگ و بافت تاریخی شهر یزد می‌پردازد. در این تحقیق با روش تحلیلی و توصیفی-تلفیقی از تحقیق قیاسی (از نظریه به نمونه مورد مطالعه) و استقرایی (از نمونه مطالعه به نظریه) به بررسی عوامل شکل‌گیری فولدینگ در شهر پرداخته و هدف خوانش تطبیقی شهرسازی معاصر فولدینگ و شهرهای اسلامی ایران (یزد) بر اساس فلسفه صدرایی می‌باشد. فرآیند حاصل از این تحقیق به این نتیجه دست یافته است که در فرم، زیبایی‌شناسی، فضا و مفاهیم دارای اشتراکاتی می‌باشند؛ اما مدل ارایه و هستی‌شناسی آنها متفاوت است. از نظر فرمی دارای تیپولوژی متفاوت و از نظر مورفولوژی و توپولوژی دارای اشتراکات فرمی می‌باشند. در بحث مفاهیم در فضای اسطوره‌ای و فضای مقدس و نامقدس و در بحث زیبایی‌شناسی تفاوت بین دو فلسفه شهرسازی مشهود می‌باشد و از نظر مفهوم فضا، فولد شدن وحدت در کثرت در فلسفه و شهرسازی فولدینگ را می‌توان به وضوح مشاهده کرد. نتایج تحقیق به روشنی وجود روابط مشخصی از تعریف فلسفه فولد در شهر یزد دارد، اما تفاوت‌های فاحشی در تعاریف مبتنی بر رسیدن به کمال در اندیشه افقی دلوزی و عمودی ملاصدرای مشاهده می‌شود.

کلیدواژگان: فولدینگ، فلسفه ملاصدرا، وحدت در کثرت، شهرسازی.

^۱. این مقاله برگرفته از رساله دکتری ارسلان کریمی خیای با عنوان «خوانش شهرسازی فولدینگ بر اساس فلسفه ملاصدرا» به راهنمایی دکتر سیامک پناهی و مشاوره دکتر شهاب کریمی نیا در دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف آباد در حال انجام می‌باشد.

^۲. نویسنده مسئول: siamak_architecture@yahoo.com

مقدمه

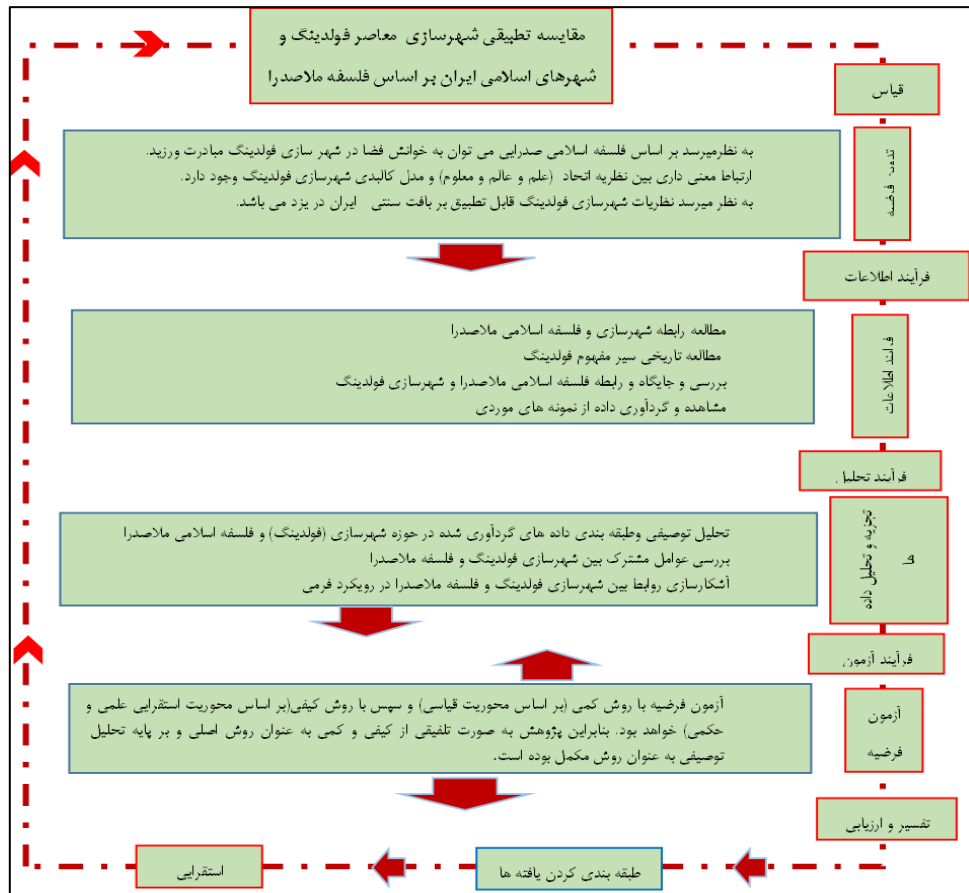
فولدینگ که در فلسفه وام دار نظریات دلوز در ریزوم و آنتی ادیپ بر اساس ریاضیات لایبنتز است. در معماری توسط پیتر آیزنمن به منصفه ظهور رسید که بعدها توسط زها حدید بر اساس فلسفه وحدت در کثرت گسترش یافت. دلوز بر این باور است که هنر و ادبیات، هدفی جز فهم و ترسیم زندگی ندارد و آنها را همچون ابزاری برای پیگیری و دریافت رگه های زندگی می بیند (ارشاد، ۱۳۸۰: ۱۸۸). بر این اساس، معماری به سبک فولدینگ که نماینده و نمایانگر چنین نگرشی به جهان و زندگی است، هرگونه منطق دو ارزشی و سلسله مراتبی را کنار گذاشته و اصل افقی گرایی مورد نظر خود را (که با اصل افقی گرایی مطرح شد در این مقاله متفاوت است)، جایگزین عمودگرایی کرده است. به نظر می رسد دلوز، گاتاری، دریدا و دیگران با تاکید بر امر واقعی، فقط حقیقتی را که در سطح پدیدارها جلوه نموده، معتبر دانسته اند. (اسلامی، ۱۳۹۱: ۴۶) برخی از ویژگی های افقی گرایی را می توان در نظریات فلاسفه معاصر چون دلوز و گاتاری نیز مشاهده کرد. این فیلسوفان، سلسله مراتب عمودوار، درخت گونه و مرکز مدار عقلانیت غرب را مردود دانسته اند. «از نظر آنان هیچ ارجحیتی در جهان وجود ندارد. به طوری که همه چیز در کنار هم است، تفسیری بالاتر و فراتر از دیگری نیست، همه چیز افقی است.» (قبادیان، ۱۳۸۶: ۱۵۲) در افقی گرایی اسلامی، انرژی نهان برای نمایش رابطه دو طرفه، میان حقیقت و واقعیت با منطق وحدت گرایی یک ارزشی به خوبی نمایان است. علاوه بر این، تفاوت عمود گرایی و افقی گرایی از جنبه دیگری نیز قابل بررسی است. پاول می گوید: در حالی که درخت به عنوان نماد عمود گرایی در فکر تثبیت خود و «بودن» خود است، ریزوم که نماد افقی گرایی است، همواره در این فکر است که مجددا خود را سامان بخشد. (پاول، ۱۳۷۹: ۱۱۷) نوعی اتحاد علم و عالم و معلوم در فرایند طراحی شهرهای اسلامی بر طبق مبادی فکری صدرایی قابل مشاهده است و یکی از مشکلات اصلی برخورد با مسئله شهر و طراحی شهری در فضاهای پسامدرن امروزی که غالب تفکرات آن در شهرهای ایران نیز مشاهده می شود برخورد سطحی با فرم گرایی غالب غربی می باشد که بدون توجه به ذات وجودی نظری این سبکها، دغدغه های فرم گرایی را در پیش گرفته اند. ملاصدرا معتقد است که اتحاد عالم و معلوم اتحاد دو امر است که یکی بالقوه است و به واسطه دیگری به فعلیت می رسد و این امکان پذیر نیست مگر با حرکت جوهری، مانند اتحاد ماده و صورت که ماده بالقوه است و صورت به آن فعلیت می بخشد. در این پژوهش شهر یزد نمونه بارز مفاهیم مبتنی بر زایش وحدت گرایانه ای است که های پروتو تایپ از نمونه های داخلی می باشد که به نوعی اتحاد علم و عالم و معلوم ملاصدرا به خوبی در خود نشان می دهند که مورد تفاوت با فضاهای غربی ایجاد شده در تفکرات طراحی مانده حدید، آیزنمن، جیمز واینز، استیون هال، چارلز جنکز، اریک اون موس است که رعایت کننده مبادی شهرسازی فولدینگ می باشند و به نظر می رسد ارتباط معناداری بین کالبد شهر معاصر فولدینگ و کالبد شهرهای اسلامی ایران وجود دارد. اتحاد علم و عالم و معلوم، وحدت در کثرت شامل بخشی از فلسفه اسلامی در تفکرات ملاصدراست که به مشخصه های فولدینگ نزدیک است. طبق گفته های مادام دیافولا در بازدید از کاشان که شما شهری در پشت بام هایتان دارید، با نگرش به پشت بام های یزد می توان با درک این موضوع که سقف دیوار شده و دیوار کف سطوح ممتد فولدینگ^۱ را به راحتی مشاهده کرد. به نظر میرسد این افقی گرایی با افقی گرایی دلوز در فلسفه ریزوم قرابتی دارد، هر دو در جهت حذف نقطه شاخص شهری می باشند اما در ماهیت و نحوه استفاده با هم متفاوتند. در این تحقیق پرسش اصلی این است که

^۱ continuous surface

چگونه می توان براساس فلسفه ملاصدرا به خوانش شهرسازی فولدینگ و تطبیق آن با شهرهای اسلامی ایرانی مبادرت ورزید؟ برای نهان کردن پاسخ این پرسش‌ها ابتدا مفاهیم کلیدی از جمله فولدینگ، شهرسازی فولدینگ-فلسفه اسلامی- فلسفه صدرایی و عوامل دربرگیرنده این موضوعات و چگونگی به کار گیری این مفاهیم در پروژه های مختلف تشریح شده و مورد بررسی قرار می‌گیرند. در شکل ۱ مدل روش تحقیق با روش تحلیلی و توصیفی-تلفیقی از تحقیق قیاسی (از نظریه به نمونه مورد مطالعه) و استقرایی (از نمونه مطالعه به نظریه) اشاره دارد.

این پژوهش به دنبال یافتن ارتباط تنگاتنگ این فلسفه از طریق فلسفه اسلامی ملاصدرا است و ضرورت این امر در تولید علم آن از یک سو و خوانش آن از سوی دیگر کمک به طراحان در بدو امر در شناخت فلسفه طراحی و مفاهیم فلسفی می باشد تا شهری با ادبیات پسامدرن فولدینگ با فلسفه اسلامی ایجاد گردد. لذا نظر به مسایل جدید علمی و فلسفی مطرح شده در معماری و شهرسازی ضرورت پیگیری، شناخت و بررسی و تبیین نظریه های جدید بیش از پیش به نظر میرسد. امروزه در محافل علمی و تخصصی در زمینه شهر با هویت ایرانی اسلامی دیدگاه های مختلفی از صاحب نظران ایران و جهان مطرح شده است (وفایی فرد، ۱۴۰۰: ۴۹۹).

پیشینه تحقیق نشان می دهد که هیچ پژوهشی در ارتباط عمیق و موشکافانه بین فلسفه اسلامی و بالاحص فلسفه ملاصدرا و نظریه های فولدینگ انجام نشده و پیشینه تحقیق تنها در رابطه با آثار مستقل در زمینه فولدینگ و آثار مستقل در زمینه ملاصدرا و اسلام است. لذا پژوهش حاضر به صورت دقیق به کشف رابطه فولدینگ، شهرسازی فولدینگ و فلسفه اسلامی و به صورت احص ملاصدرا می پردازد و این اصلی ترین ارزش پژوهش را بیش از پیش تعیین می کند (طهرانی و همکاران، ۱۳۹۹).

تصویر ۱. فرایند روش تحقیق

پروژه ها و پژوهش های مطرح در زمینه شهرسازی فولدینگ چه در ایران و چه در غرب؛ بیشتر در مباحث مرتبط با مقیاس خرد (معماری) بوده است و حتی مقایسه تطبیقی بین فضاهای فولدینگ و فضاهای شهری اسلامی نیز به عمل نیامده است. یادآوری این نکته ضروری می باشد که منابع خیلی محدودی که در برگیرنده مقتضیات این تز باشد هم در داخل و هم در منابع خارجی یافت می شود و اکثر مقالات مرتبط با تز در حوزه فلسفه ملاصدرا و مفاهیم فلسفی می باشد. این تحقیق در واقع بنیان های هستی شناسانه و معرفت شناسی فلسفه غرب (دلوز و گاتاری) را که در معماری و طراحی شهری فولدینگ به منصفه ظهور رسانده شده است را با فرآیندهای هستی شناسانه فلسفه اسلامی ملاصدرا که به گونه ای اتحادهای مطرح شده در فرضیه ها را در شهرهای ایران و یزد مورد کنکاش قرار می دهد، که در هیچ کدام از منابع بررسی شده نه تنها به این موضوعات اشاره نشده بلکه در حوزه طراحی شهری مغفول مانده است.

محققان	سال	عنوان	خلاصه یافته ها
دلوز و گاتاری	۱۹۸۷	هزار فلات ۱	اصول اتصال و ناهمگنی، اصل کثرت، اصل گسست غیرداللتگر
پیتر آیزنمن	۱۹۹۱	وقایع بازگشوده شده	فولد- عصر رسانه- بازتولید، شکل و زمینه- دیالکتیک- فاجعه
دلوز	۱۹۹۲	فولد: لاینیتس و باروک ۲	جهان همچون کالبدی از بی نهایت سطوح از طریق زمان و فضا در هم تاخوردند اند.
tim Adams	۱۹۹۳	The Eisemnan-Deleuze Fold	تجزیه و تحلیل معماری پیتر آیزنمن با تمرکز مفهوم ژیل دلوز از "فولدینگ" در نظریه معماری آیزنمن.

¹ A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia

² Fold: Leibniz and Baroque

سعی بر آن است تا بر مبنای نظریه «حرکت جوهری» خلقت روح و تکامل بشر اثبات گردد.	Trans-Substantial Motion and Man's Evolution in Mulla Sadra's Philosophy	۲۰۰۹	Ghodratollah ghorbani
رمز گشایی از گفتگوی بین فلسفه ژیل دلوز و علوم هرج و مرج از طریق منشور مفهوم خاص فضا.	Gilles Deleuze and Chaos Theory	۲۰۱۸	Stathis-Alexandros Zoulias
این مقاله عمدتاً بر هستی‌شناسی و معرفت‌شناسی ارائه شده توسط فلسفه، جنبه‌هایی که در ادبیات مورد غفلت واقع شده است، متمرکز است.	به سمت روش شناسی دلوز و گاتاری در طراحی شهری	۲۰۱۸	فروغمند و مک دونالد
دیدگاه ابن سینا و صدرالمألهین در باب اتحاد عاقل و معقول مورد بررسی قرار گرفته است.	اتحاد عاقل و معقول	۱۳۷۹	دینانی
هویت انسان جدید چهل تکه و پاره پاره استریوم نوعی نبات فاقد مرکز است که بی ضابطه و پیشبینی ناپذیر رشد میکند	افسون زدگی جدید، هویت چهل تکه و تفکر سیار	۱۳۸۰	داریوش شایگان
اصول و روابط پیشنهادی بین اجزا عناصر شهر می‌تواند شهری منسجم با کالبد پایدار و کارآیی بالا، قابل سکونت و محیط غنی انسانی از لحاظ روانی ایجاد کند.	پایداری کالبدی در شهرهای سنتی ایرانی، اصل انسجام و پیچیدگی در طراحی شهری-ساختار فراکتالی	۳۸۷	ناهید مهاجری
توفیق در مقیاس کلان، عدم توفیق در مقیاس خرد	فرش شهری، مقدمه ای بر شهرسازی فولدینگ	۱۳۸۸	سیامک پناهی و دیگران
به وحدت و کثرت در هستی و مراتب و مظاهر وجود از نظر ملاصدرا می‌پردازد	ارتباط مراتب انسان با مراتب هستی از دیدگاه ملاصدرا	۱۳۹۱	مرتضی شجاری و محمدعلی زاده جعفر
به مفهوم کلیت به عنوان یکی از اصل‌های کلیدی شهرهای ایرانی-اسلامی با استفاده از رویکرد کیفی و تحلیلی-تطبیقی پرداخته شده است.	اصل کلیت به عنوان چهارچوب طراحی شهری ایرانی-اسلامی	۱۳۹۱	چرب گو
«وحدت»، کیفیت مسلط بر خلقت و فعل الهی است	وحدت‌گرایی رویکردی الهی به طراحی شهری	۱۳۹۲	انصاریان
رویکرد ریزوماتیک به دنبال شکستن روابط خشک و سلسله‌مراتبی دوره مدرن است؛ ولی رویکرد اشراقی بر سلسله‌مراتب به عنوان اصل اساسی تأکید میکند	تحلیل و نقد رویکرد ریزوماتیک براساس فلسفه اشراق	۱۳۹۴	احمد سلحشوری و همکاران
روش پژوهش توصیفی-تحلیلی-تطبیقی بررسی معیارهای تجلی اصل وحدت و کثرت و همچنین ترکیب وحدت در کثرت بر مبنای معیارهای مرکز محله شهر اسلامی می‌پردازد.	تجلی اصل وحدت در کثرت در مرکز محله شهر اسلامی میدانگاه عباسعلی شهرگرگان	۱۳۹۵	صارمی و دیگران
اصول و معیارهای شهری امروزه توفیق‌چندانی در ایجاد ارتباط بین فرهنگ و محیط نداشته است.	بازشناسی شهرسازی و معماری اسلامی ایران با رویکردتئوری آشوب قانون فازی(شهر یزد، میبد، تبریز	۱۳۹۵	نسیم اشراقی
فلسفه فولدینگ، فلسفه ای طبیعت محور می‌باشد.	مقایسه تطبیقی فلسفه فولدینگ با فلسفه اسلامی	۲۰۱۴	روح الله عشریه

جدول ۱. پیشینه تحقیق

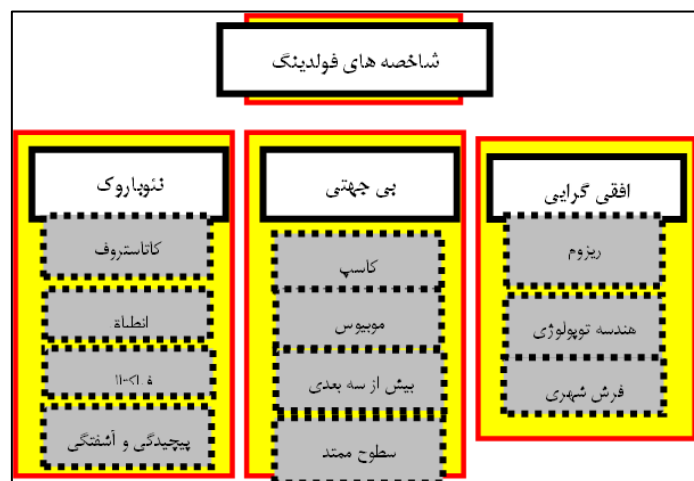
نظریه فولدینگ

فولد به معنای تاخوردگی و چین خوردگی می‌باشد و در کتاب فولد: لایب نیتس و باروک^۱، توسط دلوز در رابطه با ماهیت دنیای باروک مورد استفاده قرار گرفته شده است. فرآیند چین خوردگی و تا شدگی یا چند لایگی واحدهای

¹ Fold: Leibnita and Baroque

اساسی وجود را تشکیل می‌دهد. فلسفه ژیل دلوز را می‌توان فلسفه کثرت نامید. دلوز از مفاهیم وحدت و هویت فاصله می‌گیرد و به فلسفه «شدن» و تفاوت رو می‌آورد. اساس تفکرات آنان بر پایه ریزوم می‌باشد. ریزوم آن چنان شکل می‌گیرد که هر مسیر بتواند هر مسیر دلخواه دیگر متصل شود. نه مرکزی دارد، نه حاشیه، نه خارج و به بیرونی، زیرا به گونه‌ای بالقوه بینهایت است (Eco, 2014: 556). اصطلاح ریزوم در فضای افقی گرایایی در کتاب «هزار فلات» الهام بخش کاربرد نظریه فولد در تفکرات دلوز و گاتاری است. «درخت دارای ریشه، تنه، ساقه و برگ است که به صورت عمودی رشد میکند. ریزوم به عنوان ساقه‌های زیرزمینی به طور کامل با ریشه‌ها و ریز ریشه‌ها تفاوت دارد (Deleuze & Guattari, 1987: 6).

دلوز و گاتاری در بحث خود مضمون رویه‌ها یا سطوح ریمان ریاضیدان آلمانی (۱۸۲۶-۱۸۶۶) را مطرح کردند که نخستین پایه‌های «توپولوژی» را بنا نهاد. دلوز با پی‌گیری توصیف لوتمن نتیجه می‌گیرد که سطح ریمانی یک چهل تکه محض است که علی‌رغم ارتباط‌های ملموس میان نقاط آن، نامتجانس است و مدام در حال دگرگونی (شایگان، ۱۳۸۸: ۱۵۲). مدل فولد در تئوری تکینی ۱ جهان آنفولد به بررسی مدل کاسپ کاتاستروف ۲ می‌پردازد (Verykiou, 2018: 182) که توسط رنه تام در دهه ۱۹۶۰ ارائه شد، بخشی از حوزه ریاضی توپولوژی است. کاتاستروف بر تغییرات فرم مطالعه و بر «تغییرات دائمی» تأکید دارد و بیان می‌کند. تغییرات دائمی عامل اصلی درک کامل نکردن یک فرم در لحظه است (عباسی نژاد و همکاران، ۱۳۸۱: ۱۹).

شکل ۲. شاخصه های فولدینگ

چارلز جنکز کسی است که دیاگرام رنه تام را به عنوان یک فولد یا سطح موج در باغ تعمق کیهانی به کار گرفت: از یک سمت موج برداشته و از سطحی دیگر فرو نشیند، همانند دریاچه و چمنزار (prominski, 2009: 7). هندسه فراکتال را می‌توان در تبیین نظریه فولد که تاثیر زیادی در ادراک فرم‌های پیچیده می‌باشد دانست. هندسه فراکتال، مطالعه رسمی سازه‌های خودمتشابه است (Bovill, 1996: 5). به زبان ساده میتوان گفت هندسه فراکتال بیان ساختارهای پیچیده را امکانپذیر میکند (Wolfgang, 2009). فضاهای موبیوس (خاصیتی که رابطه بین «درون» و «بیرون» را وارونه می‌کند)، نوارها یا سطوح ممتد، انطباق، پیچیدگی و آشفتگی، سیستم نرمی و ترکیبات اجتماعی و بیش از سه بعدی و فرش شهری فضاهای تاثیر گذار بر نظریه فولد می‌باشند.

¹ SINGULARITY THEORY

² CUSP CATASTROPHE MODEL

فرش شهری در ادامه نظریه های مشابه مورد استفاده در معماری فولدینگ، ریزوم، آنتی ادیپ، مویوس، دور هرمنوتیک شکل گرفته است. فرش شهری با روانشناسی گشتالت و دیدگاه پدیدارشناسانه که در فلسفه وحدت در کثرت مستتر است، قرابتی تنگاتنگ دارد. در فرش شهری جزء در کل فولد شده است. خط آسمان، دسترسها، نماها و تمامی اندوخته معماری یک کل واحد را تشکیل می دهد. فرش شهری در مقیاس خرد در مبلمان شهری به توفیقی دست نیافته است اما در تک بناها به ارائه فلسفه های مورد نظر پرداخته و تا حدودی موفق بوده است و در ادامه، فرش شهری در مقیاس کلان در شهر به خوبی پدیدار شناسی، وحدت در کثرت، ریزوم، آنتی ادیپ و تمامی مسائل مطرح شده را در درون خود دارد. فرش شهری مطابق با آنچه حدید طراحی نموده است بیشتر ارتباط جزء و کل را در دید پرنده ایجاد نموده است و اما در بحث دید انسانی و معماری رویداد به توفیقی دست نیافته است.

		اریک اون موس شهر آینده	آیزمن پارک رستاک	آیزمن - شهر فرهنگی گالیشیا	حدید - کارتال پندیک استانبول	حدید - طرح جامع سنگاپور	جیمز واینز میدان، ریشینگ
شاخصه فولدینگ							
افقی گرایی	نمونه			o		o	
	توله‌آه		o	o	o	o	o
	فرش شهر		o		o	o	o
بی جهتی	بیش از سه بعدی			o			
	معموس			o			
	کاسه		o				
	سطوح ممتد			o	o	o	o
ننو باروک	سجدگ	o	o	o		o	
	کاتاستروف		o	o			
	انطاعة	o		o	o	o	
	فراکتال	o			o	o	o

شکل ۳. شاخصه های فولدینگ در شهرسازی فولدینگ

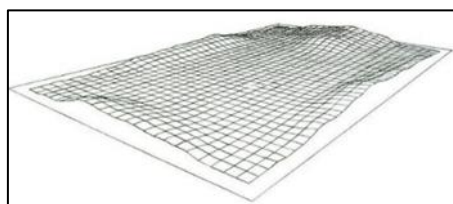
منبع: نویسندگان ۱۴۰۱

شهرسازی فولدینگ

بعد از آنکه فلسفه فولدینگ نهادینه گردید؛ در هنر و معماری به مرور مورد استفاده واقع شد و بعدها مصداق های متعددی در معماری، بناهای یادبود، مقیاس های شهری و لندسکیپ متجلی گردید. از انبوه شاخه های متعدد فولد هفت شاخه ریزوم، سطوح ممتد، توپولوژی، فراکتال و سیستم نرمی و ترکیبات اجتماعی، کاسپ و فرش شهری در شهرسازی فولدینگ بالعینه مشاهده میشوند. در این بخش نمونه های موردی از شهرسازی، منظر و بناهای یادبود به

صورت فضاهای بینابین مورد بررسی قرار گرفته است که در جدول نمونه های موردی قابل مشاهده می باشد. طرح جامع کارتال پندیک استانبول و طرح جامع سنگاپور پروژه هایی هستند که خصوصیات طراحی حدید را که عموماً بکارگیری هندسه توپولوژی و به کارگیری حجم به جای سطح می باشد (پناهی، الف ۱۳۸۴، ۲۰) نشان می دهند. فضاهای به اجرا در آمده از طرحهایی که ظه حدید ارائه نموده است، از شخصیت بغرنج و روشن فکرانه وی سرچشمه گرفته اند. نکته مهم دیگر معرفی فرش شهری به عنوان بیانیه خاص حدید در طراحی شهری است که فلسفه آرمانی شرقی وحدت در کثرت را در لایه های زیرین خود دارد. آیزنمن در پی گونه ای جدید از طراحی غیربرون فکانه (غیرمبتنی بر سوژه انسانی) و در جست و جوی رابطه ای تازه میان سوژه و ابژه (ذهن و عین) است که می تواند در مقابل «بصر- محوری» و یکسونگری انسان گرایی فرهنگ غرب بایستد. او می گوید که به معماری باید چنان نگاه و دیدی را مطرح کند که وضعیت مسلط فعلی را نقد کند و به فهم جدیدی از فضای "فولد" دست یابد (Nesbitt, 1996: 123). رمزپردازی شهر فرهنگی گالیسیا با رمزگانی که دلالت بر عناصر قرون وسطایی سانتیگو دارد، احساس زمان حال و پویایی را القا می کند که از فرمی پرتحرک و ملموس دریافت می شود. چیزی که شما می توانید آن را صدف روان بخوانید. (Figue, 2012: 38) آیزنمن بر این عقیده است که در طرح پروژه ی ربستاک، با وارونه کردن ایده ی شهرسازی قرن ۱۹ میلادی آلمان، توانسته است به راه حلی جدید از طراحی شهری در پروژه دست یابد. او در بیان اندیشه های خود می نویسد: "ربستاک در سه بُعد فولد می شود. با این حال، یکی از آنها تنها به یک الگوی شهری مربوط نمی شود، بلکه یک بافت شهری است که بر آن، الگویی که در طول این خط فولد شده است، نقش بسته و بدین سان پیچیده تر می شود. بنابراین پیرامون قطعه ی زمین، لبه ی معین خود را از دست می دهد و در عوض، تبدیل به بعدی از یک حرکت فولد بی مرکز می شود" (Maldonado, 2015, 180) و به صورت نمودار و استعاره به نمودارهای مشتق شده از تئوری کاتاستروف اشاره می کند که تغییرات ناگهانی در تحولات سیستم پویا را توصیف می کند. با رویکردی حتی نمادین تر، چارلز جنکز در باغ تعمق کیهانی با ترجمه مستقیم نمودارها و تصاویری که جذابیت های عجیب و غریب و دیگر پدیده های پیچیده در طراحی معماری منظره خود به تئوری پیچیدگی اشاره می کند. بنای یادبود یهودیان به سال ۱۹۹۸ در برلین توسط پیتر آیزنمن طراحی گردید و به عنوان یکی از بارزترین نمونه های فرش شهری در مقیاس خرد است. در این بنا اندیشه های هندسه توپولوژیکی خاص یک فضای فمینیستی به وضوح دیده میشود (پناهی و دیگران، ۱۳۸۸: ۶۵). گروه سایت مخفی است برگرفته از (بیکره در محوطه) یک سازمان هنری، زیست محیطی، معماری است که در شهر نیویورک قرار دارد (Trachten&Heyman, 1986: 580). شهر لوس آنجلس وقتی از بالا مشاهده گردد، حالت فرشی را دارد که دقیق انداخته نشده است. کانسپت طراحی بر اساس دید بصری هندسه افقی آن است. این ایده، لوس آنجلس و حومه آنرا بصورت مجازی بر محیط عمومی فشرده نموده و بصورت مستقیم موج دار ارائه میدهد. در این طرح کوهها توسط موجهای بتنی ایجاد میگردند. شبکه شطرنجی که بر سایت حاکم است هر کدام بخشی از شخصیت لوس آنجلس را نشان میدهند (Crosbie and others, 2005: 95)

شکل ۴. طرح میدان پرشینگ

(Crosbie and others, 2005, 95)

استیون هال معمار آمریکایی در پروژه مسابقه طراحی مجموعه پارک جهانی دانگ دایمون در سئول در هم تنیدگی منظر، معماری و شهرسازی را با چهار معنی متفاوت از فراکتال نشان می دهد. یک سطح دو طبقه و یک پارک با فرمی به هم تنیده. مورفولوژی تاریخی سئول منطقه کانگبوک با خیابانهای پیچیده به هم بافته، سازه ها و باغچه های تاریخی. اشاره به الهامات قرن ۲۱ از ترکیب منظر، شهرسازی و معماری دارد. ردپای تاریخی منطقه از دیوارهای تاریخی منطقه با دوباره ساختن بلوکهای شیشه ای در سائیز و اندازه ای واقعی می باشند که در شب می تابند و کیفیت خاصی را به منظر جدید اضافه می کنند. پایه مورفولوژی این به هم بافتگی در مقیاس کلان بر اساس بافت تکه تکه شده می باشد پایه ریزی شده که نمایانگر شش وجهی تو خالی می باشد. (El behairy, 2008,238)

فلسفه ملاصدرا

فلسفه صدرایی چیزی بسی بیشتر از حکمت یونانی، نگاه اشراقی و کلام ایمانی است. گویا همه اینها هست و هیچ کدام نیست. (شهادی، ۱۳۸۷: ۱۴۵). حکمت متعالیه همان فلسفه ملاصدرا است که منظور از آن را باید از عبارات خود وی جست؛ بدین معنا که صدرالمتألهین فلسفه خود را حکمت متعالیه نامید؛ بلکه حکمت را که همان حکمت متعالیه امروزی است، تعریف کرد. او اثر ارزشمند خود اسفار اربعه را بدین نام خوانده است (ملاصدرا، ۱۴۱۹ق: ج ۱). ملاصدرا در آغاز اسفار مینویسد: «و بدان که سالکان از عارفان و اولیای الهی را، چهار سفر است... لذا این کتاب را طبق حرکات اینان (سالکان از عارفان و اولیای الهی) در انوار و آثار، بر چهار سفر ترتیب دادم و به نام حکمت متعالیه در سفرهای چهارگانه عقلی نامیدم.» (اسفار اربعه، ملاصدرا، ج ۱، صص ۱۶ تا ۱۸). صدرا معتقد است: «وجود» متن تمامی موجودات را پر کرده است. از دیدگاه فلسفه صدرایی، پذیرش اصالت وجود با انتزاعی بودن وجود و لازم ذات دانستن آن یکی نیست. در این نظریه که به تشکیک (به این معنی که تنها یک واقعیت بیش نیست و تمام کثرات جلوه های گوناگون (شانظری، ۱۳۸۸: ۱۱۲) موسوم است، اصیل دانستن وجود، سبب تشابه بین متن ذات تمامی موجودات شده و در نتیجه موجب یک نحوه وحدت و ارتباط بین آنها میشود که از آن به دلیل وجود شدت و ضعف در متن ذات، به «حقیقت واحده ذات مراتب» تعبیر میشود (حسینی و دیگران، ۱۳۸۳: ۱۲۲).

وحدت در کثرت و کثرت در وحدت

وحدت در کثرت و کثرت در وحدت از گیراترین فلسفه ملاصدراست که با حفظ فضای عرفانی؛ فرمی از برهان و استدلال را به خود گرفته است. از دید صدرا نه تنها کثرت با وحدت منافاتی ندارد، بلکه خود، تعیین کننده نوع وحدت یعنی وحدت سریانی است و اصلاً وحدت ساری جز با کثرت، سامان نمی پذیرد و بطور کلی وحدت ساری را باید با کثرت فهمید. یعنی در خارج واقعاً موجودات متکثر وجود داشته و در عین حال، همه اینها یک

حقیقت وحدانی هستند (حسینی، ۱۳۸۵: ۹). نوع ارتباط، فضاها، شهرها، محیطی فرهنگساز و تأثیرگذارند که می‌توانند در شکلگیری نظام زیرساختی و ذهنی جامعه اثربخش باشند (امیری و همکاران، ۱۳۹۹: ۲۰۰). نظریه‌ای که در ارتباط مستقیم با قاعده کثرت در عین وحدت است، نظریه تشکیک وجودی است که از جمع بین دو نظریه، یعنی نظریه وحدت وجودی (در دیدگاه عرفانی) و کثرت وجودی (در دیدگاهی شبیه دیدگاه منسوب به مشائین) حاصل گردیده است. این ادعا به خصوص با توجه به استدلال‌های مرحوم ملاصدرا بر مبنای تشکیک خود قابل قبول است، که در واقع رد استدلال‌های طرفین می‌باشد (شیرازی، ۱۳۶۸: ۴۴۱-۴).

اتحاد عاقل و معقول

واضح است که هر علمی برای موجود شدن، نیازمند ذهن عالم، وجود معلوم و برقراری نسبت میان این دو است. در واقع نه وجود معلوم صرف و نه ذهن عالم به تنهایی نمی‌توانند موجب ایجاد علم شوند. اما قائل شدن به این گزاره واضح تناقضی را پدید می‌آورد؛ چراکه هر معلولی در حقیقت عین علت خود است و تفاوت تنها در نوع تجلی است؛ چراکه معلول هیچ جزء مستقلی از علت ندارد. با این وصف، وقتی می‌گوییم معلوم خارجی، علت علم در ذهن ماست، این بدین معنا خواهد بود که علم ما نه تصویری از معلوم، بلکه عین معلوم خارجی است. در واقع ما در ادراک با دو شیء، یکی علم و دیگری معلوم مواجه نیستیم، بلکه معلوم عین علم است و «حاصل شدن علم برای ما در حقیقت به معنای حاصل شدن معلوم برای ماست، زیرا علم عین معلوم بالذات است، چراکه ما برای علم هیچ معنایی جز حصول معلوم برای خود متصور نیستیم و حصول و حضور شیء چیزی جز وجودش نیست» (الطباطبایی، ۱۴۳۱: ۱۷۴). بنابراین از آنجا که هر معلولی در حقیقت خود علت است، علم علت به معلول از سنخ علم شیء به خودش است (شیروانی، ۱۳۸۸: ۵۸). این مبحث تحت عنوان «اتحاد عاقل و معقول» شناخته می‌شود. اتحاد عاقل و معقول تلاشی است در راستای تبیین نحوه رابطه علم با عالم و کیفیت ادراک که به واسطه آن اشکالات معروف وجود ذهنی دفع می‌شوند (سالاری، ۱۳۹۸: ۱). اتحاد عاقل و معقول، بیانگر تلازم ذاتی عاقل و معقول به یکدیگر و انفکاک ناپذیری آنهاست؛ به گونه‌ای که می‌توان آن دو را یک شیء واحد انگاشت (خسرو پناه و پناهی آزاد، ۱۳۸۸: ۱۸۶). هر موجود معقول بالفعل که در مقام ذات با قطع نظر از هر غیر معقول است، عاقل بالفعل خویش نیز هست و به این ترتیب قاعده اتحاد عاقل و معقول صورت تحقق می‌پذیرد (دینانی، ۱۳۷۲: ۲/۴۱۷). ملاصدرا با طرح نظریه اتحاد عاقل و معقول و نیز بر اهمیت جلوه دادن فاعل انسانی در مساله شناخت؛ علم و نفس را از گونه مجردات دانستن و عدم غیبت مجردات از یکدیگر، معنای ویژه‌ای از یقین را ارائه داده است که مسبوق به سابقه نیست. البته در این معنا یقین، نباید جایگاه علم حضوری و ابتدای علم حصولی پر علم حضوری را فراموش کرد. صدرالمتهلین نقش فاعل شناسا را به عنوان نقطه مرکزی بر می‌شمرد. ملاصدرا بر این نکته اصرار دارد که سه مفهوم علم، عالم و معلوم یا عقل، عاقل و معقول با وجود سه گانگی در مفهوم، مصداق یک وجودند. در واقع یک وجود از سه منظر در سه مفهوم تفهیم شده است (حقی و مداین شیشوان، ۱۳۹۲: ۵۲). اتحاد عالم و معلوم اصطلاحی در فلسفه بوده و به معنای اتحاد وجود عالم با صورت ادراکی معلوم است. این اصطلاح از زمان فروریوس فیلسوف یونانی شارح ارسطو باب شده و مورد اختلاف بین ابن‌سینا و صدرالمتهلین قرار گرفته است. ملاصدرا بر اساس نظریه «اتحاد علم و عالم و معلوم» معتقد است در معرفت، علم و عالم و معلوم سه چیز مستقل از یکدیگر نیستند و نمی‌توانند باشند و الادراکی صورت نمی‌گیرد. در هر عمل ادراکی، وجودی پدید می‌آید که فعل نفس است. این وجود در همان حال که نوعی وجود

شیء ادراک شونده است، نوعی وجود برای نفس ادراک کننده نیز است و نفس در عین وحدتش دارای شئون متکثر متفاوت است که همه مستند به او هستند. وقتی نفس، چیزی را ادراک می کند چنین نیست که دارای معلوم شود بلکه با تحول جوهری «او میشود» زیرا معلوم، تابه ذات عالم (نفس) راه نیابد و در نتیجه با آن متحد نشود علمی برای نفس حاصل نمیشود. (ملاصدرا، ۱۳۸۵: ۷۸)

اسفار اربعه

ملاصدرا حرکت را خروج تدریجی از قوه به فعل میداند که شامل موجوداتی که سراپا فعلیت هستند نمی شود. بیانات فلسفی وی تحت عنوان نظریه حرکت جوهری شکل می گیرد؛ یعنی حرکت در باطن اشیاء علاوه بر حرکت‌های ظاهری (حرکت در اعراض) آن‌ها اصولاً عموم عرفا حرکات عالم را دوری می دانند. به بیان دقیق تر حرکت از منظر عرفا دوری و از جنس قوس نزول یا قوس صعود است. این تعبیر در سه شکل قابل بیان است (ملکشاهی، ۱۳۷۶: ۹۸)

الف- تجلی وجود (واجب الوجود) که آن به آن در تجلی و فیض بخشی است که ذاتش خیر مطلق و کمال مطلق (مطلق خیر و مطلق کمال) است (سیر نزولی و حرکت از وحدت به کثرت).

ب- تغییر و تحول و تقلب آئی جواهر و تجدد ماهیات که انعکاس تجلی و لازمه سیر نزولی است.

ج- سیرکشی و رفتن از باطل به سوی حق (سیر صعودی و حرکت از کثرت به وحدت).

این سیر رجوعی در کلمات برخی عرفا و در راس آنها ملاصدرا به اسفار اربعه معروف شده است. این چهار سفر عبارتند از (ملکشاهی، ۱۳۷۶: ۱۳۹):

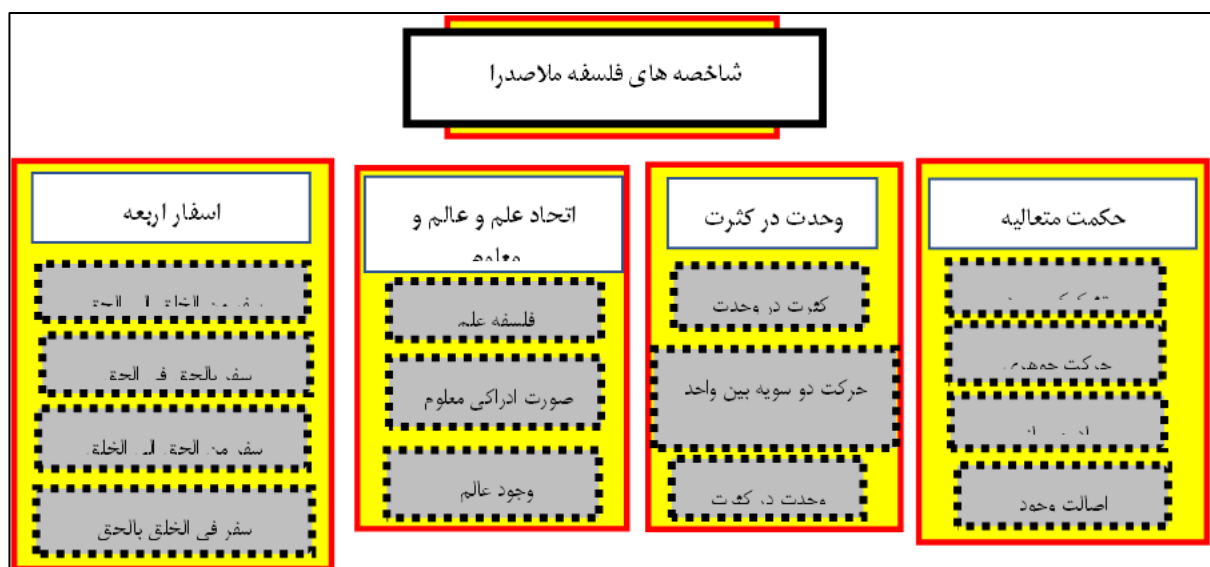
سفر اول- سفر از خلق به حق (السفر من الخلق إلى الحق): آغاز این سفر توبه، یعنی رجوع از حیوانیت به انسانیت حقیقی و الهی است. در این مرحله سالک با نفی تعلقات مادی و خلقی به سوی حق سفر می کند، کنار سالک از کنار مظاهر حق در عالم ماده است که هم تجلی است و هم حجاب، و نمی توان از آن غافل بود و از طرفی نمی باید پای دل را بدان بست و تن به اسارت داد. پس سالک بایستی این تجلیات و مظاهر را که عرصه کثرات و پلکان رشد و اعتلای اوست زیر پا بگذارد و آیات الهی را در هر شکل و رنگ از نگاه دل بگذراند و بسوی حق بشتابد (حسینی کوهساری، ۱۳۸۲: ۲۲۷).

سفر دوم: سفر در حق به حق و با سفر در حقیقت مطلق همراه با حقیقت مطلق (السفر بالحق فی الحق): آغاز این سفر ملکوت و نهایت آن اتصاف به اوصاف الهی و وصول به مقام ربوبیت است (حسینی کوهساری، ۱۳۸۲: ۲۲۹) وصول به بام معرفت است که خود - مانند اصل وجود - جلوه‌ها و پرده در پرده و پله در پله دارد و تجلیات صقات ذات حق را از جمال و جلال گرفته تا صمدیت و امنیت طی می کند و پرده‌های اسماء حسنی را میشکافد تا به سراپرده ام‌الاسماء و کعبه دلها برسد و کتاب زرنوشت هستی را ورق بزند و بر سر قدر واقف شود و به خلعت حکمت الهی مفتخر گردد و بار گران رسالت را بر دوش خود ببیند و مأمور ابلاغ آن شود.

سفر سوم: سفر از حق به خلق و یا سفر از حقیقت مطلق به سوی (الحق إلى الخلق بالحق): عکس سفر اول است یعنی رو به خلق دارد اما با یاری عصای حق و چشمی که چشم حق است و حواسی که همه حواس حق هستند و جز حق نمی بینند و نمی فهمند و دلی که سراچه حق شده است، این بار کثرات را در عین وحدت و خلق را در هاله

حق می‌بیند و چون به قضای الهی و سر قدر واقف شده است، هر چیز را جز در موضع خود نمی‌گذارد که نام آن عدالت است و هیچ کلامی جر در جای آن نمی‌گوید که نام آن حکمت است) و حاصلی جز فضیلت از آن نمی‌خواهد (ایرانی صفت، ۱۳۸۹: ۱۰۱). این مرحله را باید مرحله تکامل سالک دانست، آنجا که خود صدرا رسیدن به آن را مایه اجازة بشارت دادن به دیگران می‌داند.

سفر چهارم با بازگشت به سوی خلق همراه است (السفر بالحق فی الخلق): سیر در خلق برای حرکت دادن آنها به سوی کمال لایتناهای الهی از طریق شریعت، یعنی از راه حق و عدل و ارزش های انسانی است. عارف سالک از راه درازی نرسیده است و ارمغاتی برای خلق از سوی خالق متعال آورده و دست خدا در آستین مخلوق است و اگر ردای نبوت و رسالت هم بر ظعت حکمت او افزوده شود به مرتبه پیامبری رسیده است. در این استار اربعه نه زمان شرط است و نه به مکان حاجت است (حسینی کوهساری، ۱۳۸۲: ۲۳۳).

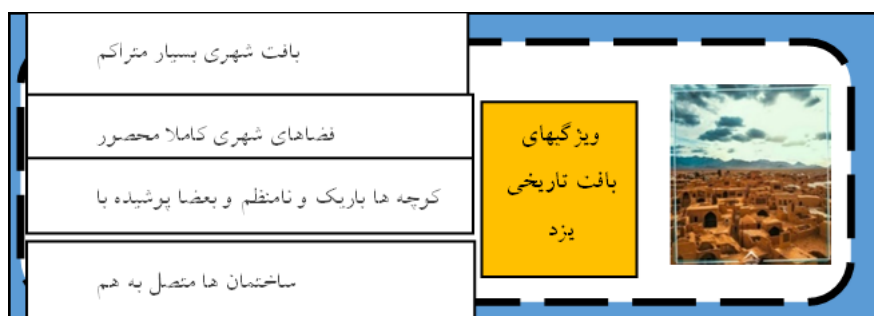

شکل ۵. شاخصه های فلسفه ملاصدرا

جغرافیای مورد مطالعه

سهروردی در المشارع می‌گوید: "من اسرار حکمت اشراق را به روشی نوینم که هر نااهلی بدان دست نیابد" (شهیدی، ۱۳۷۶: ۲۸). به تبع این تفکر کالبد شهرهای مسلمانان و ساختمانهای آنها نیز عموماً تجلیگاه وحدتی بوده است که در عین کثرت اعضا و فرمها و فضاها و ساختمانها و عناصر بر کل شهر حاکم بوده است. تنها عنصر شاخص شهر که تا حدی (و نه به طور کامل) خویش را می‌نمایاند، عنصر مذهبی و معمولاً مسجد شهر بود که یادآور حضور الهی در فضای هستی بود (نقی زاده، ۱۳۸۵: ۳۹۵). اصطلاح شهر اسلامی منوط به وجود شهری است که مبانی نظری طراحی و ساخت آن (مشمول بر اصول، ضوابط، معیارها و ...) از متون اسلامی نشأت گرفته باشد؛ البته نحوه پاسخ گویی به معیارهای مندرج در زمان و مکان متفاوت خواهند بود و آن چه که الایتغیر است (با توجه به ماهیت ابدی بودن شریعت اسلام) اصول و مفاهیم اسلامی خواهند بود (نقی زاده، ۱۳۷۴: ۴۸). در فضای کالبدی شهر اسلامی اکثر اندیشمندان شهر اسلامی همچون مارکیس (۱۹۴۰)، له تورنیه (۱۹۵۷)، حکیم (۱۸۷۶) و السید (۱۹۹۱)، نوعی اجماع کلی وجود دارد که مسجد جامع، بازار با سلسله مراتب فضایی متأثر از مسجد جامع، ارگ، کاروانسرا، محله ها و مناطق مسکونی، مدارس و شبکه خیابانی را (خدایی و تقوایی، ۱۳۹۰: ۱۰۷) را عناصر کالبدی شهر اسلامی معرفی می‌کنند. شهر اسلامی

زیر شاخه ای از شهرهای اسطوره ای است که بر اساس نظرات میرچا الیاده ساختاری متشکل از مقدس و نامقدس دارد که موارد اشاره شده در بالا در جغرافیای مقدس قرار می گیرند. در این میان از میان شهرهای اسلامی ایران دو شهر یزد و کاشان بیشتر از شهرهای دیگر به شهر اسلامی نزدیک است. بر اساس شاخصه های ملاصدرا با نگرش بر بافت کالبدی این دو شهر می توان اتحاد علم و عالم و معلوم که در فلسفه علم و عالم و صورت ادراکی معلوم در یک اتحاد قرار دارند را به وضوح دید و در فلسفه وحدت در کثرت که تحت تاثیر نظران ابن عربی است نیز در شهر اسلامی متجلی می باشد و مشتمل بر حرکت دو سویه بین واحد و عالم کثرت است نیز بالعینه قابل مشاهده است. تمامی اجزای شهر اسلامی در وحدتی رازگونه با عالم کثرت قرار دارند نه تنها بافت کثیر دارای وحدت است بلکه تمامی اجزای مکان مقدس این حرکت دو سویه وحدت در کثرت را دارا می باشد. فلسفه سوم ملاصدرا که همانا اسفار اربعه است می توان بخش هایی از این سفر را از جمله سفر دوم (سفر بالحق فی الحق) و سفر چهارم (سفر فی الخلق بالحق) را در شهر اسلامی و یزد مشاهده نمود.

شکل ۶. کلیات بافت تاریخی یزد

منبع نویسندگان ۱۴۰۱ بافت تاریخی شهر یزد بیانگر موهوم بودن کثرت با هدف خلق لایه های معنایی (کثرت در عین وحدت) و رسیدن به وحدت در منارها و گنبدها می باشد. همه فضاها و عناصر متکثر هرکدام با کیفیتی مشخص و در یک سلسله مراتب معین (تعریف شدن هر فضا در مراتب بالا و پایین خود)، در تعامل باهم به فرشی شهری تبدیل می شوند. طراحان در شهر یزد و کاشان به عنوان عالمی بر پایه شناخت احکام اسلامی بر پایه مبانی علمی و حکمی کتب مقدس و جهان بینی های موجود صورت وجودی ادارک (معلوم) را بر قاموس شهر پایه افکندند. بر پایه اسفار اربعه در شهر یزد و کاشان سفری از حق به سوی حق و با حق را می توان نظاره گر بود که سالک در صفات خدا سیر می کند؛ تا این که به مقام مشاهده همه کمالات خدا (آن مقدار که برای انسان ممکن است) نائل می شود. و در سفر چهارم سفر از خلق به سوی خلق و با حق است. در این سفر سالک اطلاعات کاملی از امور تمام مخلوقات به دست می آورد و به نوعی در شهر فولد میشود.

شکل ۷. انتظام وحدت در فرم بافت تاریخی یزد

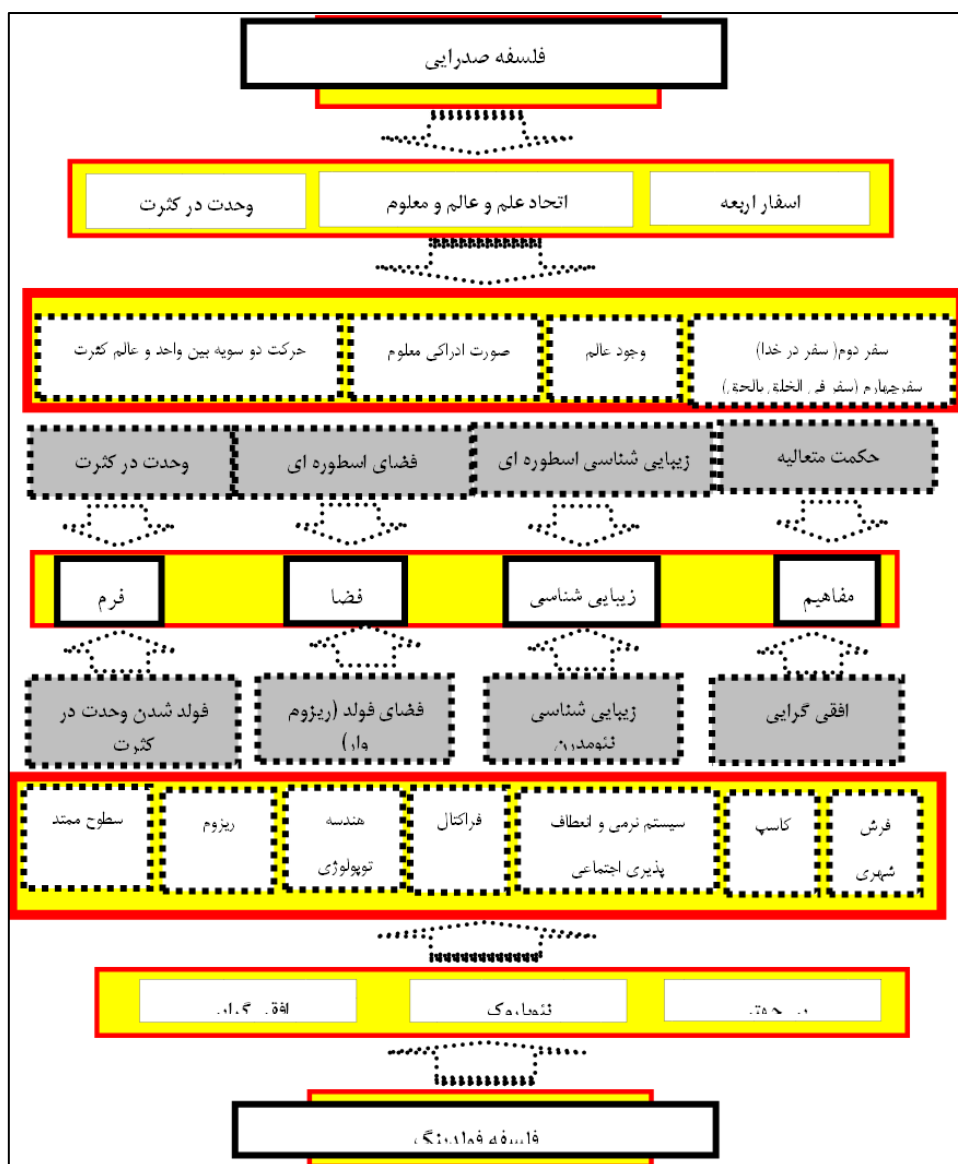
شکل ۸. مدل نظری شاخصه‌ها و زیر شاخصه‌های فولدینگ و فلسفه ملاصدرا

پس از بررسی انجام گرفته در شاخصه ها و زیر شاخصه های مطرح در دو فلسفه مطرح شده با توجه به شکل ۸ و بر اساس روش تحقیق در تصویر ۹ که بر اساس مدل تحقیق قیاسی انجام گرفته شده است، روند تحقیق از تئوری به نمونه (از کل به جز) صورت پذیرفته است و مطالعه تاریخی سیر مفهوم فولدینگ و فلسفه صدرایی و رسیدن هر کدام به مبانی فرمی، مفهوم، زیبایی شناسی و فضا تشریح شده است. در تصویر ۱۰ مدل استقرایی تحقیق روندی جز به کل را نشان می دهد که از نمونه های موردی به تئوری را سپری می کند. در این بخش مشاهده و گردآوری داده از نمونه های موردی و آشکارسازی روابط بین شهرسازی فولدینگ و فلسفه ملاصدرا در رویکرد فرمی در بررسی عوامل مشترک بین شهرسازی فولدینگ و فلسفه ملاصدرا در این مدل ارائه شده است. شاخصه های مشترک و بعضاً مشابه در تفکر صدرایی و فلسفه فولدینگ قابل مشاهده است. از انبوه نظریه های مربوط به ملاصدرا، اسفار اربعه، اتحاد علم و عالم و معلوم و وحدت در کثرت بیشتر به فلسفه فولدینگ گرایش دارند. در نظریه اسفار اربعه و سفرهای چهار گانه عرفان، سفر دوم و سفر چهارم که سفری درونی می باشند و دارای جهت نیستند؛ به نظریه فولدینگ شباهت دارند و در نظریه اتحاد علم و عالم و معلوم بخش تجلی وجود عالم در صورت ادراکی معلوم نیز به نظریات فولدینگ در شهرسازی نزدیک است. از نظریه وحدت در کثرت نیز حرکت دو سویه بین واحد و عالم کثرت در فلسفه فولدینگ و تجلی آن در شهرسازی مشهود است. از طرف دیگر از انبوه نظریات و شاخصه های گوناگون فولدینگ سه شاخصه اصلی بی جهتی، افقی گرایی و نئوباروک قرار دارند که از بین آنان سطوح ممتد، ریزوم، هندسه توپولوژی، سیستم نرمی، فراکتال، کاسپ و فرش شهری بیشتر از نظریات و زیرشاخصه های فولدینگ به مبانی نظریه صدرایی از نظر فرمی قابل تطبیق می باشند.

نتیجه گیری

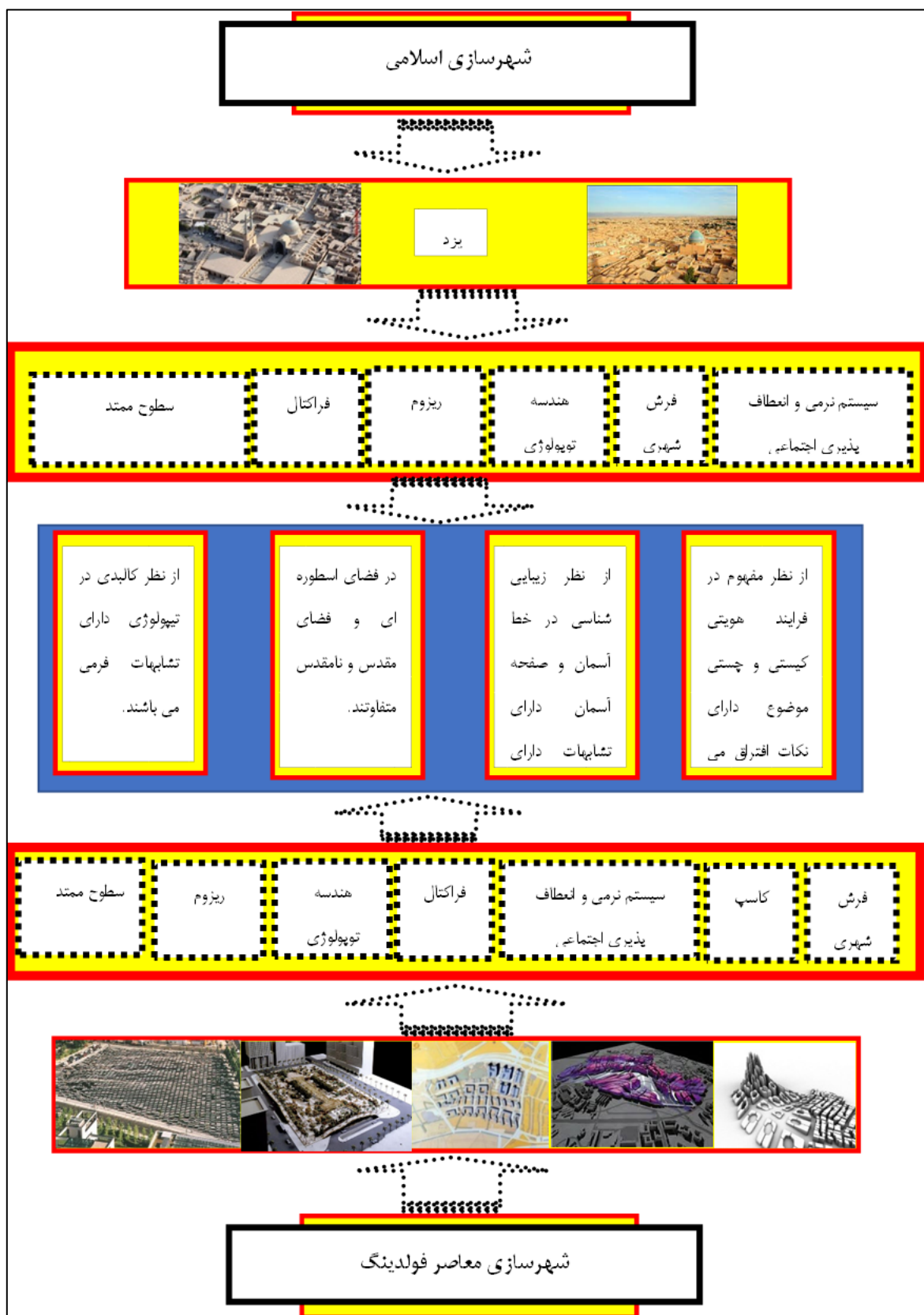
از آنجا که جامعه معماری و شهرسازی، متخصصین، دانشجویان دارای دانش سطحی و پوسته ای از فلسفه اسلامی و تاثیر آن بر کالبد معماری و شهرسازی در گذشته و معاصر می باشند، لذا پژوهش در این زمینه در جهان پسامدرن امری بدیع به نظر میرسد و اهمیت و ضرورت پژوهش را دو چندان می کند. جدایی متخصصان از ریشه های سنتی، حکمت هنر، و اقیانوس ژرف تفکر صدرایی و درک ارتباط هنر اسلامی و پالیمست های موجود در فضاهای شهری، خط آسمان، صفحه آسمان، ارکان و اجزا آنها، تیپولوژی، مورفولوژی و توپولوژی اجزای این پژوهش است و از آنجایی که معماری فولدینگ شناخته شده است و شهرسازی آن امری بدیع و نامشخص در جهان پسامدرن به نظر میرسد، لذا بررسی شهرسازی فولدینگ و خوانش آن بخصوص از منظر فلسفه اسلامی دارای اهمیت است. اکثر نظریه پردازان از ارتباط عمیق و موشکافانه فولدینگ و فلسفه اسلامی بی خبرند و گاهی از فضای آشوب و منطق فازی به آن می پردازند. در مطالعه رابطه شهرسازی فولدینگ و فلسفه اسلامی ملاصدرا و بررسی و جایگاه رابطه فلسفه اسلامی ملاصدرا و شهرسازی فولدینگ در تحلیل توصیفی و طبقه بندی داده های گردآوری شده در حوزه شهرسازی (فولدینگ) و فلسفه اسلامی ملاصدرا از نظر کالبد بیرونی در فرایند تطبیقی تحقیق، کالبد شهرهای معاصر فولدینگ و شهر یزد در گشتالت مشابه همدیگرند اما جزئیات متفاوت می باشند. در بحث خوانش فضایی در تیپولوژی متفاوت، اما در توپولوژی و مورفولوژی مشابه هم می باشند به گونه ای که در ادراک فضایی در شهر اسلامی سلسله مراتب

فضاها زه وضوح دیده میشود. با اینحال نظرمیرسد بر اساس فلسفه اسلامی صدرایی می توان به خوانش فضا در شهر سازی فولدینگ و شهر اسلامی مبادرت ورزید و ارتباط معنی داری بین نظریه اتحاد (علم و عالم و معلوم) و مدل کالبدی شهرسازی فولدینگ و شهر اسلامی وجود دارد. از نظر زیبایی شناسی در خط آسمان و صفحه آسمان دارای تشابهاتی هستند اما زیبایی شناسی در شهر اسلامی بر اساس هویت، شاخصه های شناختی و حالتی اسطوره در استفاده از نمادهای مقدس و نامقدس دیده میشود به نحوی که در زیبایی شناسی فولدینگ فضای نئومدرنی قابل مشاهده می باشد. از نظر مفهومی شهر اسلامی بر اساس کیستی و چپستی شاخصه های اسلامی طراحی شده اند در صورتی که در شهر معاصر فولدینگ هویت پست مدرنی در نه وحدت افکار بلکه در نوعی تکرر و شخصی سازی تفکر خود رایجان می سازد. با توجه به موارد اشاره شده به نظر میرسد نظریات شهرسازی فولدینگ قابل تطبیق بر بافت سنتی ایران در یزد می باشد.

شکل ۹. رویکرد قیاسی از فلسفه صدرایی و مبانی فولدینگ - کل به جزء

شکل ۱۰. رویکرد استقرایی از شهر اسلامی و شهر معاصر فولدینگ - جزء به کل

منابع

- ارشاد، محمد رضا (۱۳۸۴)، "نگاهی فلسفی به ژیل دلوز، قرن دلوز"، روزنامه همشهری، یکشنبه ۲۹ آبان.
- اسلامی، سید غلامرضا و شاهین راد، مهنوش (۱۳۹۱). بازشناسی اصل افقی گرایي در معماری اسلامی. نشریه کیمیای هنر، سال اول، شماره ۲
- پناهی، سیامک و مختاباد امری، سید مصطفی و کریمی خیاوی، ارسلان (۱۳۸۸). فرش شهری، مقدمه ای بر شهرسازی فولدینگ، مجله هویت شهر، شماره ۵، صفحات ۵۹-۷۰
- جمشیدی زمانی، محمدزمان و شریف زاده، رحمان (۱۳۹۶). ریزوم-شبکه؛ بررسی تطبیقی هستی شناسی ژیل دلوز و بُرنو لاتور، دو فصلنامه فلسفی شناخت، پژوهشنامه علوم انسانی، شماره ۷۷/۱، صفحه ۱۸۴-۱۵۹
- حسینی، سید حمید رضا (۱۳۸۵). وحدت و کثرت وجود در حکمت متعالیه و عرفان. پژوهش های فلسفی - کلامی، دوره ۷، شماره ۳ (۲۷)، صص ۳-۲۴.
- حکیم، بسیم سلیم (۱۳۸۱)، شهرهای عربی- اسلامی: اصول شهرسازی و ساختمانی، ترجمه محمد حسین ملک احمدی و عارف اقوامی مقدم، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، تهران.
- شایگان، داریوش (۱۳۸۰). افسون زدگی جدید، هویت چهل تکه و تفکر سیار. ترجمه: فاطمه ولیایی، تهران، نشر فرزانه.
- شهادی، احمد (۱۳۸۷). دوازده مختصه فلسفه صدرایی. نقد و نظر، دوره ۱۳، شماره ۵۲-۵۱.
- شیرازی، صدرالدین (۱۳۶۸). اسفار اربعه. قم، چاپخانه مصطفوی، چاپ دوم.
- عباسی نژاد، حسین و محمدی، شاپور (۱۳۸۱). نظریه کاتاستروف و کاربرد آن در اقتصاد، پژوهشهای اقتصادی ایران، دوره ۴، شماره ۱۲، صفحه ۲-۱۱
- علی حسینی، علی و شهرام نیا، سیدامیرمسعود و مطهری نسب، مسعود (۱۳۹۳). کاربردقاعده صدرایی «کثرت در عین وحدت» در جامعه شناسی سیاسی معاصر ایران و جهان. فصلنامه علمی پژوهشی سیاست متعالیه. دوره ۲، شماره ۵، صص ۱۲۲
- قبادیان، وحید. (۱۳۸۶) مبانی و مفاهیم در معماری معاصر غرب، چاپ هفتم، انتشارات دفتر پژوهشهای فرهنگی، تهران
- ملاصدرا (۱۳۸۵ش). مجموعه رسائل فلسفی، رسائل «اتحاد العاقل و المعقول» و «الشواهد الربوبیه»، به اهتمام حامد ناجی، انتشارات حکمت.
- ملاصدرا (۱۶۱۹ق). الحکمه المتعالیه فی اسفار العقلیه الأربعه. بیروت: دار احیا التراث العربی.
- ملاصدرا (۱۳۸۴). اسفار اربعه، ترجمه محمد خواجوی، تهران: انتشارات مولی، ج اول، چ سوم
- نقی زاده، محمد (۱۳۷۴). صفات شهر اسلامی در متون اسلامی. مجله هنرهای زیبا، شماره ۴ و ۵، دانشگاه تهران، تهران.
- نقی زاده، محمد (۱۳۸۵). معماری و شهرسازی اسلامی (مبانی نظری). چاپ دوم، اصفهان: انتشارات راهیان.
- وفایی فرد، مهدی. (۱۴۰۰). بررسی ارتباط عناصر شهر ایرانی اسلامی با ساختار کالبدی بافتهای تاریخی (مطالعه موردی: بیرجند) فصلنامه جغرافیا برنامه ریزی منطقه ای (12(1), 510-497. doi: 10.22034/jgeoq.2021.141850)

- عرب عامری، احمد، امیری، هاشم، عباسی، مصیب، سرجوانی شیراز، زهرا، محمدی، حسین. (۱۳۹۹). تبیین و تحلیل شاخص ها و اصول مادی و معنوی آرمان شهر اسلامی. فصلنامه جغرافیا (برنامه ریزی منطقه ای)، 11(1), 203-218.
- طهرانی، فاطمه، شریعت پناهی، مجید ولی، اسدیان، فریده. (۱۳۹۹). بررسی شاخصه های علمی فرهنگی هویتی موثر در برنامه ریزی و شکل گیری شهر اسلامی نمونه موردی: تهران دوران معاصر. فصلنامه جغرافیا (برنامه ریزی منطقه ای) 10(3-2), 641-65.
- Alsayyad, Nezar. (1996). The Sstudy of Islamic Urbanism: An Historiographic Essay. Built nvironment (1978): 91-97.
- Bovill, C. (1996). Fractal Geometry in Architecture and Design. Boston: Birkhauser Crosbie, M. and Others, (2005), "Identity in density", image publishing.
- Deleuze. G. (1993). The Fold: Leibniz and the Baroque. T. Conley. Minneapolis: University of Minnesota Press
- Deleuze, Gilles and and Felix Guattari. (1987). A thousand plateaus: capitalism and schizophrenia, Translation and Foreword by Brian
- Eco, U. (2014). The Name of the Rose, W. Weaver, USA: Houghton Mifflin Harcourt.
- Elbehairy, Deyya(2008), Architecture Competition Annual, Archiworld Publisher
- Hassan, M.G.S (1972), Islam and Urbanization in the Medieval Middle East, in Ekistics
- Hakim, Basim Salim. 1999. Urban form in traditional Islamic cultures: Further studies needed for formulating theory, Cities, 16(1), 51-55
- Marçais, Georges. (1940). L'urbanisme Musulman.Mélanges d'Histoire et d'Archéologie del'Occident Musulman.
- Jencks, C. (1997): The Architecture of the Jumping Universe: A Polemic: HoEditions.
- Nesbitt, Kate (1996), "Theorizing new agenda for architecture": an anthology of architectural theory, 1965- 1995, Princeton architectural press.
- Prominski, Martin and Koutroufinis, Spyridon(2009). Folded Landscapes: Deleuze's Concept of the Fold and Its Potential for Contemporary Landscape Architecture" Landscape Journal, Vol. 28, No. 2 (2009), pp. 151-165
- Trachtenberg, m. Heyman, I. (1986), "Architecture from pre historic to post modernism", Academy ---- Edition
- Verykiou, Anthi(2018). Spatial Transcriptions of the Concept of the Fold in Architecture: Global Aesthetic Research, Rowman & Littlefield International Ltd
- Wolfgang E. Lorenz(2009)"Fractal Geometry of Architecture: Implementation of the Box-Counting Method in a CAD-Software" The New Realm of Architectural Design, pp. 697- 704